

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної
та навчальної роботи

2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політико-династійна історія Візантії

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	032 Історія та археологія
освітній рівень	другий (магістерський)
освітня програма	Сходознавство
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: ПУХОІЄЦЬ Дмитро Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

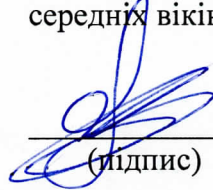
Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: ПУХОВЕЦЬ Дмитро Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

(Віктор СТАВНЮК)

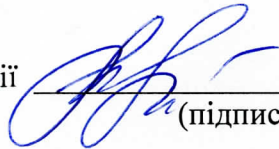
(підпис)

Протокол № 5 від «21» 12 2023 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від «22» 12 2023 року № 3

Голова науково-методичної комісії

(Наталія ТЕРЕС)

(підпис)

«22» 12 2023 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів системного уявлення про політико-династійну складову державної історії Імперії ромеїв, характерні особливості культурно-господарського та суспільного розвитку візантійської цивілізації.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* найважливіші факти, події та процеси з історії країн Сходу та Заходу доби Середньовіччя
2. *Вміти* визначати характерні риси, які властиві для суспільного ладу, державного устрою й економічно-господарського комплексу держав доби Середньовіччя.
3. *Володіти елементарними навичками* джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Важливість вивчення історії Візантії для студентів-сходознавців як класичного прикладу цивілізації на межі Сходу та Заходу, основні типологічні особливості цієї цивілізації. Визначення хронологічних меж історії Візантії та особливостей її періодизації. Аналіз сутності та специфіки політичного розвитку Візантії. Розкриття основних подій та процесів у візантійській історії в політичному вимірі. Аналіз засадничих основ ідентифікації ромеїв, їх відношення до держави та Церкви, ролі східних етносів в розвитку країни. Розкриття особливостей повсякденного життя та матеріального побуту візантійців в таких сферах, як, зокрема, сімейне життя, освіта та виховання, одяг та раціон харчування. Висвітлення військової справи та дипломатії Візантії, взаємовідносин зі Східними цивілізаціями. Визначення основ візантійської філософії, літератури, науки та мистецтва.

4. Завдання (навчальні цілі): розвиток практичних здібностей студентів щодо вміння визначати періоди історії Візантії та їх особливості, знання основних персоналій, подій та процесів з історії Візантії, вміння аналізувати суспільство та культуру Візантії в контексті її історичного розвитку.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1.	<i>Знати</i> основні факти та персоналії з історії Візантії	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1, реферат</i>	40
1.2.	<i>Знати</i> основні факти, пов'язані з розвитком візантійського суспільства	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2, реферат</i>	20
1.3.	<i>Знати</i> основні факти, пов'язані з розвитком візантійської культури	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2, реферат</i>	20
2.1	<i>Вміти</i> визначати основні події та процеси з історії Візантії.	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>підсумкова контрольна робота (залік)</i>	10
2.2	<i>Вміти</i> визначати основні процеси, характерні для суспільства та культури Візантії	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>підсумкова контрольна робота (залік)</i>	10

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які **не входять** до блоків спеціалізації)

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3.	2.1	2.2.
Програмні результати навчання (назва)					
ПРН 2. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань Сходознавства.	+	+	+		
ПРН 5. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері Сходознавства, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.	+	+	+	+	+
ПРН 7. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії країн Сходу до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1: РН 1.1. — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2: РН 1.2., 1.3.— 10 балів/ 6 балів.
3. Самостійна робота ЗМ1 (реферат): РН 1.1. - 10 балів/ 6 балів.
4. Самостійна робота ЗМ2 (реферат): РН 1.2., 1.3. - 10 балів/ 6 балів.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1. - 20 балів/ 12 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.2., 1.3. - 20 балів/ 12 балів.
7. Підсумкова контрольна робота (залік): Р.Н. 2.1., 2.2. - 20 балів / 12 балів

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи; бали, отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу (залік).

(Зразки тестових завдань для модульних контрольних робіт, перелік індивідуальних завдань, питання та завдання підсумкової контрольної роботи (заліку) див. Навчально-методичний комплекс з даної дисципліни).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6 –10.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Змістовий модуль 1 Політична історія Візантії			Змістовий модуль 2 Візантійське суспільство та культура в контексті політичного розвитку			Залік
40 залікових балів (максимум)			40 залікових балів (максимум)			20 балів (максимум)
Самостійна робота (реферат)	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота (реферат)	Семінари	Модульний контроль	
10 (максимум)	20 (максимум)	10 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	10 максимум	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання індивідуальних завдань (рефератів), модульних контрольних робіт, підсумкової контрольної роботи.

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-2 бали;
- логіка викладення 1 бал;

- використання джерел і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Наприкінці кожного змістовного модуля вираховується **середній арифметичний бал**, який кожен зі студентів отримав за семінари відповідного модуля. Середній бал переводиться у модульні бали у відповідності до таблиці. За семінари кожного змістовного модуля студент може отримати **від 1 до 20 модульних балів**.

Таблиця переведення середнього арифметичного балу у модульні бали:

Середній бал за семінари	Модульний бал за семінари
5.0	20
4.7.- 4.9	19
4.4. – 4.6.	18
4.3. – 4.5.	17
4.0. – 4.2.	16
3.7. – 3.9.	15
3.4. – 3.6.	14
3.3. – 3.5.	13
3.0. – 3.2.	12
2.7. – 2.9.	11
2.4 – 2.6.	10
2.1. – 2.3.	9
1.8. – 2.0.	8
1.5. – 1.7.	7
1.1. – 1.4.	6
1	5

Виконані індивідуальні завдання (реферати) студент подає викладачеві не пізніше ніж за тиждень до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (орієнтовно до 15 березня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 15 травня).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання (реферату):**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- реферат переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті (орієнтовно кінець січня).

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (кінець березня) і **Контрольна робота ЗМ2** (кінець травня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Завдання містить 5 тестових запитань з варіантами відповіді та теоретичне питання. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється у **1 бал**, теоретичне питання оцінюється від **0 до 5 балів**. Критерії оцінки **теоретичного питання:**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 5 балів;
- тема розкрита, але неповно 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 2 бали;

- продемонстровані лише фрагментарні знання 1 бал.

На *підсумкову контрольну роботу (залік)* виноситься 2 завдання, які оцінюються по 10 балів кожне:

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	10 балів;
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	9 балів;
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу	8 балів;
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	6-7 балів;
Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми	4-5 балів;
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі	2-3 балів;
Відповідь містить значні помилки елементарного рівня	1 бал.

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи, реферат).

Умовою допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (*критично-розрахунковий мінімум*). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання індивідуальних робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. **Рекомендований мінімум** для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – **48 балів**.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) / залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та семінарських занять.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	Самостійна робота
Частина 1. Політична історія Візантії				
1	Тема 1. Вступ до курсу. Візантійська цивілізація в контексті дихотомії «Схід-Захід»	2	-	7
2	Тема 2. Політико-династійна історія ранньої Візантії	2	3	10
3	Тема 3. Політико-династійна історія Візантії «темних віків»	2	-	7
4	Тема 4. Політико-династійна історія Візантії класичної доби	2	3	10
5	Тема 5. Політико-династійна історія пізньої Візантії	3	-	7
6	<i>Контрольна робота з тем ЗМ1</i>	1	-	-
Частина 2. Візантійське суспільство та культура в контексті політичного розвитку				
7	Тема 6. Держава та Церква в Візантії. Роль східних етносів в розвитку країни.	2	-	7
8	Тема 7. Повсякденне життя візантійського суспільства.	2	3	10
9	Тема 8. Військова справа та дипломатія Візантії. Взаємовідносини зі Східними цивілізаціями.	2	-	7
10	Тема 9. Філософія та художня література Візантії.	2	3	10
11	Тема 10. Наука та мистецтво Візантії.	3	-	7
12	<i>Контрольна робота з тем ЗМ 2</i>	1	-	-
13	<i>Підсумкова контрольна робота (залік) – 2 год.</i>	2	-	-
	ВСЬОГО	26	12	82

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – **26 год.**

Семінари – **12 год.**

Самостійна робота - **82 год.**

9. Рекомендовані джерела¹

Основні:

1. *Балух В.О.* Візантиністика. Чернівці: Книги – XXI, 2006. 606 с.
2. *Войтович Л.В., Сорочан С.Б.* (ред.). Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Львів: Априорі, 2011. 880 с.
3. *Острогорський Г.* Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 588 с.
4. *Cameron A.* The Byzantines. Oxford, 2006. 296 p.
5. *Gregory T.E.* A History of Byzantium. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. 455 p.
6. *Haldon J.* Byzantium: A History. Charleston, SC, 2002. 304 p.
7. *Kazhdan A.* (ed.). The Oxford Dictionary of Byzantium. Oxford: Oxford University Press, 1991. Vol. 1-3. 2232 p.
8. *Mango C.* The Oxford History of Byzantium. Oxford: Oxford University Press, 2002. 357 p.
9. *Rodley L.* Byzantine Art and Architecture: An Introduction. Cambridge, 1994. 396 p.
10. *Treadgold W.* A History of the Byzantine State and Society. Stanford: Stanford Univ. Press, 1997. 1019 p.

Додаткові:

1. *Жданович О.П.* Аріанство в епоху Константина Великого. К.: Інститут історії НАН України, 2009. 222 с.
2. *Ісіченко І.* Загальна Церковна історія. Харків: Акта, 2006. 602 с.
3. *Степовик Д.* Візантологія. Лекційний курс для вищих духовних закладів України. Івано-Франківськ: Накладом Івано-Франківської Теологічної Академії, 2002. 254 с.
4. *Шульц Г.Й.* Візантійська літургія; Свідчення віри та значення символів / Пер. з нім. С. Матіяш. Львів: Свічадо, 2002. 240 с.
5. *Angold M.* The Byzantine Empire, 1025-1204: A Political History. London: Longman, 1984. 334 p.
6. The Cambridge History of the Byzantine Empire, C. 500-1492 / Ed. by *J. Shepard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. XX + 1207 p.
7. *Connor C.L.* Women of Byzantium. Yale: Yale University Press, 2004. 432 p.
8. *Grierson P.* Byzantine coins. Berkeley: University of California Press, 1982. 411 p.
9. *Hendy M.F.* The Economy, Fiscal Administration and Coinage of Byzantium. London: Variorum, 1989. 304 p.
10. *Herrin J.* Byzantium: The Surprising Life of a Medieval Empire. Princeton, NJ, 2006. 416 p.
11. *Hussey J.* The Orthodox Church in the Byzantine Empire. Oxford, 1986. 448 p.
12. *Kalavrezou I.* (ed.). Byzantine Women and their World. New Haven, CT, 2003. 335 p.
13. *Laiou A.* (ed.). The Economic History of Byzantium from the Seventh through the Fifteenth Century. Cambridge, 2002. Vol. 1-3.
14. *Maguire H.* The Icons and Its Bodies: Saints and their Images in Byzantium. Princeton: Princeton University Press, 2000. 240 p.
15. *Mango C.* Byzantium. The Empire of New Rome. London: Weidenfeld & Nicolson, 1980. XIII + 334 p.
16. *Nicol D.M.* The Last Centuries of Byzantium, 1261 – 1453. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 496 p.

---

¹ Враховуючи специфіку викладання дисципліни «Політико-династійна історія Візантії», яка передбачає вивчення студентами проблем всесвітньої історії, рекомендовано опрацювання українських і зарубіжних (іншомовних) джерел та історіографії.

17. *The Oxford Handbook of Byzantine Studies* / Ed. by *E. Jeffreys* with *J. Haldon* and *R. Cormack*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008. XXIX + 1021 p.
18. *The Oxford history of Byzantium.* / Ed. by *Cyril Mango*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 334 p.
19. *Parani M.* *Reconstructing the Reality of Images: Byzantine Material Culture and Religious Iconography (11th-15th centuries)*. Leiden. 2003. 417 p.
20. *Whittow M.* *The Making of Byzantium: 600-1025*. Berkeley: University of California Press, 1996. 477 p.